

A török oktatás 19-20. századi történetéből I.¹

Simon P. Piroska²

The history of the Turkish education between the 19th-20th century

ABSTRACT

Keywords: reform efforts, opening schools, modernization intentions

In this paper, I would like to present schematically the educational reforms of the last fifty years of the Ottoman Empire. Although, the above mentioned period can be said to be short, it is rich in events, efforts, and changes. The Muslims being familiar with the western world were about to establish a society that is also acceptable for Europe through the transformation of the education system so as to Turkey should not be so vulnerable and not be so hostile and strange to the West.

1. Rövid történelmi bevezető

Amikor 1923-ban a svájci Lausanne-ban aláírták a Törökország függetlenségét szavatoló békeokmányt, az ország a legszörnyűbb pusztítás képét mutatta. Azt megelőzően a törökök hosszú éveken át szinte folyamatosan hadban álltak. Hatalmas emberveszteségeket szenvedtek a 19. század második felében az orosz-török konfliktusokban, Líbiában és a Balkánon zajló háborúkban, az első világháborúban, majd a függetlenségi háború hadszínterein. Egész vidékek néptelenedtek el. A megmaradt lakosság mély nyomorba süllyedt. Ekkora pusztítást és romlást, ekkora emberveszteséget mindaddig alig ismert az újkori történelem. A hanyatlás és a pusztulás mértékét fokozta az esztelen rombolás, a lakosság mozgása (öldöklések, deportálások, el- és bevándorlások, lakosságcsere), az éhínség, a járványok (kolera, tífusz). A köztársaság kikiáltásának évében Törökország lakóinak száma tízmillió körül volt. (Ma 76 millió körül van!)

A demográfiai és területi változások eredményeképpen Törökországban tulajdonképpen két nagy nyelvi csoport maradt, a török és a kurd. (Jelenleg kisebb nyelvi közösségeket alkotnak az azeriek, a cserkeszek, a zazák, a lázok, az örmények, a görögök, a grúzok, a szírek, az arabok és a latinó zsidók.) Továbbá érzékenyen érintette az ország gazdasági és kulturális életét, hogy a változások következtében a szakemberek száma a nullához közelített. Az értelmiség színe-java már 1915-ben Çanakkale-nál elesett.

1923-ban Törökország szabad és független állam lett. Vezetői 1923. október 29-én kikiáltották a köztársaságot. Azonban odáig igen hosszú, sikerekkel és kudarcokkal teletűzdelt út vezetett (jelen esetben természetesen nem ismertetem azt a folyamatot, hogy miként lett Nagy Szulejmán birodalmából Európa „gyógyíthatatlan beteg embere”).

¹ A tanulmány részben megegyezik a Közép-Európai Közlemények 2014/1. számában megjelent „Szándékok, koncepciók az oktatás megreformálására az Oszmán Birodalomban 1839–1918” című cikkével.

² Főiskolai docens, Kaposvári Egyetem, Művészeti Kar

A 19. században az oszmán keresztények révén (akik kezében volt a kereskedelem, így akadálytalanul érintkezettek a fejlettebb, jobbára keresztény országokkal) Törökországban is megjelentek a nacionalizmus eszméi. Így ők belülről kezdték ki, míg az európai nagyhatalmak és Oroszország kívülről fenyegették és bomlasztották a birodalmat.

A szultánok és nagyvezírek viszonylag korán felismerték a reformok szükségességét. Sokan bíztak abban, hogy kialakulhat egy Európa számára is elfogadható társadalmi rendszer, és akkor Törökország nem lesz olyan kiszolgáltatott, s nem lesz olyan ellenséges és idegen a Nyugat szemében. 1876-ban kihirdették a liberális Mithat pasa által kidolgozott alkotmányt. A török történetírásban I. alkotmányos korszakként számon tartott rövid időszakot egy harminc esztendeig tartó önkényuralmi időszak követte (1878-1908), majd azt a II. alkotmányos korszak (1908-1918).

Az önkényuralom ideje békét és látszólagos stabilitást hozott. A nyugati világot jól ismerő muszlimok azonban egyre erőteljesebben követelték a mélyreható reformokat. Eszméik forrását leginkább Franciaországban lelték meg, főleg a közös nyelvvel és a közös kultúrával egybeforrasztott nemzetállam lebegett a szemük előtt.

A fennálló rend elleni első valódi lázadók a liberális alkotmányt szorgalmazó ifjúoszmánok voltak, akik valamiféle soknemzetiségű oszmán hazafiságot pártoltak. Majd őket felváltották az egymással is viszálykodó ifjútörökök, akik eljutottak a muzulmán, s végül a török nacionalizmusig. Az ifjútörök mozgalom egyik szárnya a nemzeti kisebbségekkel való megbékélést és a birodalom föderatív állammá való átalakítását hirdette, míg a másik erős török nacionalizmust tartott elengedhetetlennek. A viszály során egy harmadik irányzat kerekedett felül, amely a birodalom „eltörökösítésében” látta a megoldást. Ez azonban súlyos következményekkel járt, hiszen nemcsak a keresztényeket taszította, hanem a nem török muzulmánokat is szembeállította a politikai vezetéssel.

Az I. világháborúban azután érkezett a birodalom végzete. A győztesek kedvük szerint osztozkodtak az országon. S ott volt a sürgősen megválaszolendő kérdés, mi lesz a maradék Törökországgal? Megmarad vagy eltűnik? (Ott lebegett az a nem alaptalan félelem, hogy a maradék Törökországot feldarabolják maguk között az angolok, a franciák, az olaszok, a görögök, az örmények és a kurdok.) Erre a kérdésre adott igen gyors és határozott választ az egykori ifjútörök oszmán katonatiszt, Kemal Atatürk, aki Törökország első köztársasági elnöke lett.

2. A 19. századi török oktatásról

Törökország nagy barátja, Erődi Béla (1846-1936) 1870. december 18-án a Vasárnapi Újságban tette közzé a török oktatásról szóló igen színes, a tudományos ismeretterjesztés szándékával megfogalmazott terjedelmes írását (ERŐDI B. 1870).

„Ama szívósság, mellyel a törökök állami és magánéletükkel az európai polgárosodással szemben saját intézményeikbe csökönyösen ragaszkodnak, semmi téren nem oly észrevehető s nem oly mereven áll a régi mellett, mint nevelés- és tanügyekben” – kezdte írását Erődi. Majd így folytatta: *„Ha más téren érezték és el is fogadták az európaiaknak némi tekintetben jogosult követelményeit; a nevelés- és tanügyben mai napon is azon a fokon állnak, melyen századok előtt állottak. Elszigeteltségük e tekintetben nemhogy legalább saját régi rendszerük tökélyesebbülését vonta volna maga után, de még a régi szervezet is hanyatlásnak indult, s*

napjainkban a török nemzet általános szempontból tekintve nem nyer olyan kiképzést, mint a minőt egy európai nemzet állása követel.”

Erődi ezzel nem azt akarta mondani, hogy a törökök nem lettek volna képesek magasabb szellemi tevékenységre, hanem a vallási és társadalmi intézmények bénító erejére utalt. *„Találtam közöttük olyan felvilágosult férfiakat, akik, ha a mi viszonyaink és köreinkben nőttek volna föl, világhírékké lettek volna; de hazájukban a megsemmisült tehetségek óceánjában veszttek el. Fuad, Ali, Safvot, Edhem, Kiamil pasák európai hírű diplomaták, jóllehet saját mostoha viszonyaik közt nőttek fel: csak kivételek s nem az intézmények jósága, hanem azon igazság mellett bizonyítanak, hogy a lángészt a körülmények kedvezőtlenége sem homályosíthatja el.”* Milyen is volt ez az oktatási rendszer Erődi szemével nézve?

Az 1860-as évek végén a török oktatási rendszernek szinte csak árnyoldalai voltak, sőt a létező rendszer kifejezetten az oktatás- és nevelésügy kárára volt. A bajok legnagyobb forrását Erődi a tudományok elszigeteltségében (nagyon kevesen fértek hozzá), de leginkább a tudományok népszerűtlenségében látta. A népszerűtlenség (és az elszigeteltség) oka egyrészt az arab írás végtelen nehézségében, másrészt a tökéletlen tanítási rendszerben rejlett. Emellett volt még egy másik baj, nevezetesen a tudományok összekeveredése – írja Erődi. Törökországban a tudományok még nem szakosodtak, hanem a bírók, a papok, az ügyvédek stb. ugyanazt az egy iskolát voltak kötelesek végezni, és ez a jelöltek számára több mint 25 esztendőnyi tanulást jelentett. Ugyan tettek kísérletet a szaktudományok szétválasztására, illetve a határvonal megvonására a különféle tudományok között, de ez csak annyiban történt meg, hogy a hadtudományt és az orvostudományt kiragadták a nagy közösből és külön kezelték. A többi tudományterülethez nem nyúltak, de nem is lehetett hozzányúlni, mert annak akadálya volt az állam és az egyház szoros összefonódása.

A gyermekek 6 éves korban mentek iskolába, ahol egy tanító keze alá kerültek. Ez a tanító órákon át olvasással kínozza a szegény gyermekeket azáltal, hogy egy szót akár húszszor is elmondattott velük, míg azt könyv nélkül meg nem tanulták. Így az írás alakjáról (arab betűs írásról van szó) felismerték a szavakat anélkül, hogy tudták volna milyen betűkből áll össze a szó, vagy miért kell úgy olvasni és miért nem másképp. Az olvasástanítással úgy telt el 5-6 esztendő, hogy a gyermekek nem tanultak meg helyesen olvasni.

Az írástanításnak hasonló rendszere volt. A gyermekek kaptak egy tiszta papírt, egy nádtollat és egy mintát, amelyet annyiszor kellett lemásolniuk, míg az íráskézüket tökéletesnek nem nyilvánították. Ebből azonban a szó értelmét nem tanulták meg. Az írástanulás is felölelt 7-8 évet. Ahhoz, hogy valaki a szépíró nevet kiérdemelje, - ami a török társadalomban nagy kitüntetésnek számított - legalább 20 évnyi gyakorlásra volt szükség. A szépírás a törököknél olyan rangban állt, mint Európában a festészet. A szépírás bámulatra méltó példányaival lehet találkozni a korabeli a török munkákban. Hosszú kéziratokban elejétől végig minden betű hajszálpontosságú. A 19. század végén még divatban voltak a kézírással készült könyvek. Napjainkban a szépírás művészete reneszánszát éli.

Annak ellenére, hogy a szép kézírás elsajátításához roppant kitartásra és sok időre volt szükség, viszonylag igen nagy számban dolgoztak szépírók, akik bazárokon vagy saját üzletükben reggeltől estig csak az írással foglalkoztak. Az elkészült munkákat aztán kiállították, és a közönség ugyanúgy gyönyörködött bennük, mint egy műalkotásban, miközben talán próbálták kibetűzni a leírt szövegek értelmét. Ugyanis, ha valaki a nyomtatott betűket el is tudta olvasni, abból még nem következett, hogy a kézírást is ismerte. Ehhez külön tanulmány kellett (volna), és tekintettel

az akkor használatos többféle írásfajtára, igen hosszú tanulmányi időre volt (lett volna) szükség, hogy valaki mindegyik írásfajta elolvashassa.

Nagyon sajátos volt az a mód, ahogy a törökök akkoriban írtak. Nem ültek asztalhoz, még a hivatalokban sem, hanem térdükön vagy baltenyerükön végezték a műveletet. Lekuporodtak jobbtérdükre, baltérdükre támasztották bal könyöküket és úgy végezték az írást. A török iskolákban a gyermekeknek az olvasáson és az íráson kívül a Koránt is tanították olvasni énekelve, pontosabban recitálva.

Ha a gyermekek elérték tizenkettedik életévüket, életpályájuk elágazott. A tehetséges fiatalok Isztambulba, a galata-szeráji liceumba (Galatasaray Lisesi) mehettek. Ez az iskola elsősorban a külügyminisztérium számára képzett hivatalnokokat. Ebben az intézményben jobbra francia származású tanárok oktattak európai tanrend szerint. Akik viszont más pályára akartak lépni, azok középtanodákban folytatták tanulmányaikat. A 19. század második felében ilyen típusú iskolák még csak kis számban működtek Törökországban. A középtanodákban török, arab és perzsa nyelven kívül történelmet, költészetet, számtant, mértant, bölcsészetet (filozófiát) és vallástudományt oktattak. A tanulmányi idő 6 év volt. Innen kerültek ki a különféle alsóbbrendű hivatalnokok. Katonai, orvosi és tengerészeti iskolákba csak középtanodát végzett fiatalokat vettek fel.

Akik azonban magasabb állami hivatalokra, papi, bírói vagy jogtudósi (ulema) méltóságra törekedtek, azok a medreszékbe iratkoztak be. Ott valamennyi tanuló államsegélyben részesült. A birodalom minden jelentékenyebb városának imaháza mellett egy vagy több medresze működött. A tanulók, akik egy részét szófiáknak (szoftáknak, helyesebben suhtának, égőnek, a tudományért égőnek) nevezték, külön, vagy közös előadásokon képezték magukat. A török medreszék ekkorra már szinte kizárólag a vallás- és jogtudomány művelésével foglalkoztak.

A medreszében tíz évig tartott az oktatás, és az egyes tanévek főbb tárgyaikról kapták az elnevezésüket. Ennek alapján az első év a nyelvtan, a második a mondattan, a harmadik a gondolkodástan, a negyedik az erkölcsstan, az ötödik az allegóriái tudomány vagy szónoklat, a hatodik a vallástudomány, a hetedik a bölcsészet, a nyolcadik a jogtudomány, a kilencedik a Korán és a szunna fejtegetése, a tizedik pedig a Próféta szóbeli törvényei nevet viselte. E tíz évfolyam végeztével lehetett aztán bíróként (kadi), előimádkozóként (imám) működni, vagy a pénteki imát a dzsámiban vezetni (hatip). Őket nevezték ulemáknak (tudós). Minden ulema fehér turbánt hordott. A fehér turbán viselése általában az olvasni és írni tudó egyének kiváltsága volt.

Aki még feljebb akart emelkedni, annak még további hét évig jogtudományi és teológiai tanulmányokkal kellett foglalkoznia, hogy elnyerhesse a tanári (müderri) méltóságot. A tanárokat rendkívüli módon megbecsülték Keleten, mert ott a tanárok egy személyben papok és jogászok is voltak. A tisztségek legmagasabbika, illetőleg az ulemák feje a sejk (öreg) volt, a minden rendbeli sejkek és főurak legvégső fóruma a sejhülszlam vagyis a konstantinápolyi főmufti, aki egyben az Oszmán Birodalom főmuftija is volt. A sejhülszlam még polgári és állami ügyekbe is beleavatkozott, sőt ítélete, véleménye, állásfoglalása még az uralkodóra nézve is kötelező volt.

A törökök leginkább a történelmet, a költészetet és a filozófiát művelték. Az iskolákban is mindenképp a költészetre és bölcsészetre fordítottak nagy figyelmet. A török irodalom legnagyobb része is költeményekből állt. Tanulmányaik során is főleg a költészetből vett példákon gyakoroltak a gyerekek. Verseken tanították az ifjút perzsa nyelvre és prozódiaira, sőt az ulemák a fetvát (ítéletet) is versekben mondták el.

Az iskolák tanrendjéből a zene, az ének és a rajz teljességgel hiányzott, sőt ez utóbbi a vallási törvények rendelkezése folytán kimondottan tilos volt (sok szakértő azzal indokolja Mohammed festészetre és szobrászatra vonatkozó szigorú tilalmát, hogy a próféta a korábban meglévő bálványimádás újraeledésének akarta elejét venni.)

A lányok az oktatásban kevésbé vettek részt, az európai helyzethez képest a lemaradás égbekiáltó volt. A megszerzett ismereteik is leginkább a családi életre vonatkoztak.

Erődi ismereteit, élményeit az 1860-as évek végén gyűjtötte, amikor 1868-1870 között Isztambulban és a Birodalom európai részén időzött. A Vasárnapi Újság olvasóinak szánt színes ismertetője azonban nem sokáig állta meg a helyét. A változások Törökországot is elérték. Az 1870-es évek közepétől, az egymást követő kormányzati időszakok kialakították reformelképzeléseiket, azonban csak kevés valósult meg, többségük megvalósítása forráshiány és különböző kül- és belpolitikai események miatt halasztódott, illetve elmaradt.

3. Az I. alkotmányos korszak oktatáspolitikája (1876-1878)

Ennek a rövid időszaknak az éveit beárnyékolta az orosz-török háború (1877-1878) súlyos veszteségei, valamint a birodalom tragikus pénzügyi helyzete. Az ifjú oszmánok egyre hangosabban követelték a változtatásokat. Az 1876 decemberében kiadott Kanun-i Esasî három bekezdésben foglalkozott az oktatással, kettő a magániskolákkal (oktatási ügyekben mindenki szabadon rendelkezhet), egy pedig a kötelező elemi oktatás bevezetésével.

4. Az önkényuralom korszaka (1878-1908)

A harminc esztendő alatt az oktatást érintő intézkedések sora született. Többek között számos szakiskola és művészeti iskola nyitotta meg kapuját. Süketnéma gyermekek is kaptak iskolát (1889). A kisebbségeknek (görögök, örmények, zsidók) és az „idegeneknek”, azaz a külföldieknek (szerbek, bolgárok, oroszok, németek, osztrákok, magyarok, irániak stb.), valamint a különböző felekezetűeknek (katolikusok, protestánsok) magániskolái (egyesületi fenntartásban) működtek. Ezek az intézmények magától értetődően, önfenntartóak voltak, illetve a támogatók adományaiból biztosították tevékenységüket (Isztambulban 1868-ban nyílt meg a német gimnázium).

Az amerikai vallási iskola (1859), valamint a katolikus és a protestáns oktatási intézmények nagy népszerűsége tettek szert a birodalomban. A francia katolikus misszió által fenntartott iskolában (1867) például háromszáz gyermek tanult. Az amerikai vallási és a különböző felekezeti iskolákba a nyugati világra nyitott muzulmán családok is beírták a gyermekeiket, ugyanis azokban a török, a perzsa és az arab nyelvek mellett európai nyelveket (angol, francia, német), illetve a hagyományos tananyag mellett testnevelést, történelmet, természettudományos tantárgyakat is tanítottak. Továbbá néhány más különböző szintű és típusú oktatási intézmény és könyvtár is megnyílt.

A számos megoldásra váró feladat közül első helyre az általános és nyilvános közoktatás bevezetése került. Napirendre vették a középfokú leányoktatás megszervezését is. Ez utóbbi, akárcsak az alapfokú oktatás általánossá tétele, pénzühiány miatt nem valósult meg.

Mennyiségi és minőségi tekintetben valójában nem lehet számottevő pozitív változásról szólni. A működő iskolák, így a kisebbségek és a külföldiek iskolái is, a tanárok, az oktatási-nevelési programok, a tankönyvek – egyáltalán a könyvek és a sajtó – szoros állami ellenőrzés alatt álltak. A kormányzat kemény korlátokat állított. Továbbá a szultanátus eltökélten munkálkodott az eszményinek vélt embertípus kialakításán. Elképzelésük szerint a tökéletes ember az oszmán reformokhoz kötődő, mélyen vallásos, engedelmes, a szultánhoz hűséges, nagy munkabírási ember. Az oktatási-nevelési célok, programok, a tankönyvek ezeknek a tulajdonságoknak a kialakítását és megszilárdítását szolgálták. Ezen cél elérését elősegítendő emelkedett a vallás és erkölcsoktatás órák száma.

Lépéseket tettek a tanárképzés megreformálásáért is. A szervezeti változtatásoknál pedig, szigorúsága és a megkövetelt fegyelem miatt, a német (porosz) rendszer átvételét szorgalmazták. Azonban a kisebbségek, az idegenek, a különböző politikai csoportosulások az oktatás tényleges megreformálását akarták. Oktatási programjaikat saját elképzeléseiknek, világnézetüknek és érdekeiknek megfelelően fogalmazták meg.

5. A II. alkotmányos korszak oktatáspolitikája (1908-1918)

A balkáni háborúban elszenvedett veszteségek hatására a gondolkodás és a politikai környezet átalakult, a döntéshozókat a felmerülő súlyos társadalmi gondok sürgős megoldásra készítették. Az oktatás megreformálása körül (is) nagyon sok vita zajlott, nagyon sok nézet ütközött.

Viták a következő területeken folytak:

- Politikai irányzatok és oktatás (oszmán, iszlám, török, Nyugat, szocializmus);
- Nemzet és kultúra;
- Elitoktatás – tömegoktatás;
- Angolszász minta (pragmatizmus);
- A tanítók világnézete;
- Leányoktatás;
- Népoktatás;
- Szakoktatás, falusi és környezetoktatás;
- A gyermekek mozgósítása;
- Egészségnevelés.

Szükséges megjegyezni, hogy ebben az időszakban az oktatással kapcsolatos változások legtöbbször nem szervezeten, hanem spontán módon mentek végbe.

Török oktatástörténészek a korszak újításaként és fejlődésként értékelik az óvodák elterjedését (a máig is létező óvoda, az „ana okulu”, a tényleges iskolai tanulmányokat közvetlenül megelőző évet jelentik, tulajdonképpen a nulladik évfolyama az általános iskolának).

Az események pontosabb ismertetéséhez hozzátartozik, hogy már a 19. század utolsó harmadában léteztek ilyen intézmények, ezek alapítása a birodalomban élő kisebbségekhez és a külföldiekhez kötődik. Néhány tartományban már az önkényuralmi időszakban is nyíltak

magánóvodák, majd 1908 után Isztambulban is megalapították az első magánintézményt. A balkáni háborúkat követően pedig szélesebb körben elterjedtek, sőt magánosok mellett az állam is tartott fenn óvodákat.

Az óvodákban fiatal nők, főleg zsidók és örmények, oktatták, nevelték az odajáró kisgyermeket. Sőt a török óvodákban is örmény és zsidó tanítónők dolgoztak, azokban minden feladatot rájuk bízta. A kicsiknek megtanítandó énekeket és verseket is ezek a fiatal nők költötték.

Szükségszerűen megkezdődött az óvónőképzés. Az óvónőket elsősorban izraelita egyesületek képezték, illetve Isztambulban a kimondottan e célból induló képzésekben tanították a feladatok ellátására a leányokat. Az óvónőképzőkben is főként zsidó és örmény tanárnők oktatták az Európában már korábban elterjedt nevelési elméleteket, módszereket (Pestalozzi, Fröbel, Montessori stb.).

A Török Birodalomban Fröbel módszerét előbb az örmények, majd a bolgárok alkalmazták. 1909-ben Kazim Nami az Osztrák-Magyar Monarchia területére utazott (közelebbi helyszín nincs megjelölve), hogy megismerkedjen a gyermekkertek működésével. Miután visszatért, egy iskolához kapcsolva meg is nyitották az első gyermekkertet. Továbbá Kazim Nami könyvet is adott Fröbel követőinek a kezébe, „Gyermekkert kalauz” címmel, melyet francia nyelvről fordított (YAHYA, A. 2011).

Az állami óvodák programja 1914-ben született meg (az alapfokú oktatásról a törvény 1913-ban jelent meg). A foglalkozásokon a következő tárgyak szerepeltek: beszélgetés az erkölcsről, életvitel és mozgás, egészségügyi ismeretek, kertgondozás, rajz, anyanyelv, zene és gimnasztika. Ez a program már Maria Montessori nevelési módszerei alapján készült (Montessori pedagógiai-pszichológiai nevelési módszereit csak 1910 után kezdték megismerni Olaszország határain kívül).

A fent említett, alapfokú oktatásról szóló törvény 1913-ban jelent meg. Az újítás és a fejlesztés szándéka e jogalkotásban is megmutatkozott. Az oktatási törvény az alábbi tantárgyak oktatását rendelte el: olvasás, írás (arab írás), oszmán török nyelv (tehát e téren változás még nem történt). Továbbá szerepelt még az előírt tantárgyak között a számtan, a geometria, a földrajz (különös tekintettel az Oszmán Birodalom földrajzára), a történelem (főleg az Oszmán Birodalom története), az állampolgári ismeretek, az egészségtan, a honismeret, az erkölcsstan, valamint a gazdasági ismeretek, a kézművesség, a rajz, a testnevelés, a színjátszás, a fiúknak katonai ismeretek, a lányoknak háztartási ismeretek (a színjátékoknak az erkölcsi nevelésben és a szocializációs folyamatokban szántak szerepet).

Közép- és a felsőfokú oktatás területén nagy előrelépés figyelhető meg. Sorra nyíltak a fiú- és lánygimnáziumok, a különböző szakiskolák, ahol rendőröket, hivatalnokokat, kereskedőket képeztek. Ebben az időszakban új főiskolákat alapítottak (különböző szintű iskoláknak tanárképzőket, valamint erdészeti, fogorvosi, geodéziai iskolákat), valamint Isztambulban fejlesztették (1908) a szerény múltra visszatekintő egyetemet.

A korabeli egyetemeken általában a vallástudományt, az irodalomtudományt, a matematikát, a geológiát és a nyelvészetet művelték. 1908 után a már művelt tudományterületek közé beemelték a jogtudományt, valamint az oktatói állományt is jelentősen bővítették. A török professzorok mellett német és magyar tudósok is oktattak az isztambuli egyetemen, ahol az I. világháború éveiben néprajzi és magyar nyelvi kurzusokat is tartottak (ÇOLAK, M. 2004).

Irodalomjegyzék

ÇOLAK, M. 2004: Cumhuriyetin kuruluş yıllarında türk eğitim yaşamında Macar eğitimcilerin yeri. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. Cilt: XX, Mart 2004, Sayı: 58'den ayrı basım. „K.G Saur Verlag München – Turkish Biographical Archive (TBA). „ABC – Clio Library”

ERÓDI B. 1870: Nevelés- és tanügy a törököknél. – Vasárnapi Újság, 17. évf. 51. sz. 1870. december 18, pp. 654-655.

FLESCHE I. 2007: A Török Köztársaság története. – Corvina Tudástár.

YAHYA, A. 2011: Türk Eğitim Tarihi. M.ö. 1000- M.s. 2011. – Pegem Akademi, Ankara.